

Δικαστήρια – Παλιά Νομαρχία – Φυλακές

Νομαρχία και Πρωτοδικείο Φλώρινας (1929)¹

[...]

Η θητεία μου στη θέση του καϊμακάμη της Φλώρινας διήρκεσε ακριβώς 25 μήνες. Κατά την διάρκειά της διαπίστωσα ότι οι κάτοικοι της Φλώρινας ήταν άνθρωποι πολύ έντιμοι, μετρημένοι και φιλότιμοι. Η καταδίωξη και απώθηση των ληστών στην περιοχή της Φλώρινας δεν με εμπόδισε να αναλάβω έργα εξωραϊσμού και ανάπτυξης της πατρίδας μου. Η Φλώρινα ήταν ένας πλούσιος αλλά παραμελημένος καζάς. Το Διοικητήριο έμοιαζε με ένα καταμαυρισμένο χάνι, η φυλακή του ήταν μια πραγματική συμφορά. Τις ελλείψεις αυτές ανέφερα γραπτώς στον Χουσεϊν Χιλμί πασά και του υπέβαλα τους προϋπολογισμούς και τα σχέδια. 1500 λίρες έφτασαν ως προκαταβολή.

[...]

Για καλή μου τύχη επειδή εκείνη τη χρονιά [1905] η Ελλάδα και η Ρουμανία είχαν διακόψει τις σχέσεις τους λόγω των εκκλησιαστικών τους διαφορών, η ρουμανική κυβέρνηση δεν δέχτηκε τους Έλληνες που πήγαν όπως κάθε χρόνο στη Ρουμανία να δουλέψουν είτε αυτοί ήταν Οθωμανοί είτε Έλληνες υπήκοοι. Πέντε ή εξ ελληνικά και αλβανικά χωριά της Φλώρινας αποτελούνταν από χτίστες, μαστόρους και οικοδόμους που δούλευαν σε οικοδομές στην Ρουμανία. Εξαιτίας της κατάστασης που είχε δημιουργηθεί είχαν μείνει όλοι χωρίς

¹ Αρχείο Θανάση Βογιατζή.

δουλειά. Οι άνθρωποι αυτοί ήταν τόσο έμπειροι μάστορες που το μυαλό τους δούλευε σαν να ήταν αρχιτέκτονες. Τους φώναζα και τους πρότεινα να μου κάνουν τον προϋπολογισμό και τα σχέδια ενός διοικητηρίου, ενός γραφείου για την χωροφυλακή, μιας φυλακής και τριών σχολείων. Τα σχέδια που ετοίμασε ο αρχιτέκτονας Γκόργκι Εφέντη ήταν πολύ ωραία. Δημοπράτησα τα έργα. Υπήρξε μεγάλος ανταγωνισμός μεταξύ των ενδιαφερομένων. Πέντε εταιρίες δέχτηκαν να εκτελέσουν το έργο σύμφωνα με τις απαιτήσεις μας και με τις τιμές που δόθηκαν. Έπιασαν αμέσως δουλειά. Τα έργα που θα γίνονταν και το κόστος τους είχαν ως εξής: Διοικητήριο 260.000 γρόσια (Αρχιτέκτονας Γκόργκι). Γραφείο τάγματος χωροφυλακής 125.000 γρόσια (Αρχιτέκτονας Κότσο), Φυλακή 85.000 γρόσια (Αρχιτέκτονας Κότσο), Ταχυδρομείο και τηλεγραφείο 35.000 γρόσια (Αρχιτέκτονας Αντόν) 700 μέτρα και από τις δύο όχθες 500.000 γρόσια (Αρχιτέκτονας Γκόργκι). Δύο σιδερένιες γέφυρες 45.000 γρόσια (Αρχιτέκτονας Γκόργκι) Τρία σχολεία αγοριών και κοριτσιών 275.000 γρόσια (Αρχιτέκτονας Κότσο). Σύνολο 1.325.000 γρόσια. Το Στρατιωτικό Νοσοκομείο ανατέθηκε ξεχωριστά σε μια μουσουλμανική Εταιρεία αντί 150.000 γροσίων.

[...]

Στη συνέχεια κατασκευάστηκε το Διοικητήριο και το γραφείο του τάγματος χωροφυλακής προς την πλευρά της λεωφόρου ενώ προς τη πλευρά του ρυακιού κατασκευάστηκαν η φυλακή και τα κτίρια του ταχυδρομείου και του τηλεγραφείου. Γκρεμίσαμε το κτίριο του παλιού Διοικητηρίου που βρισκόταν μέσα στην αγορά και στη θέση του αρχίσαμε να κατασκευάζουμε το ένα δίπλα στο άλλο 3 σχολεία και 8 ισόγεια καταστήματα. Για την αλλαγή αυτή δεν ρώτησα ούτε το βιλαέτι ούτε και τη Γενική Επιθεώρηση. Άκουσα μόνο τον λαό και πήρα τις οριστικές αποφάσεις στη συνέχεια. Ο βαλής Χαζίμ Μπέη ήρθε μια δυο φορές στον καζά είδε τα έργα και τα ενέκρινε. Όλα που εκτελέστηκαν ήταν όμορφα και φαινόταν ότι είχαν γίνει βάσει αρχιτεκτονικού σχεδίου. Όλες οι οικοδομές αποπερατώθηκαν μέσα σε ένα χρόνο.

[...]

Χάρης στα καινούργια κτήρια η Φλώρινα έγινε τελείως διαφορετική πόλη. Ενθάρρυνα τους προύχοντες. Πάνω στην καινούργια λεωφόρο ο Ισμαήλ αγά έχτισε δύο αρχοντικά. Το Μονοπώλιο καπνού νοίκιασε το κτίριο του Ισμαήλ αγά. Το Διοικητήριο ήταν πολύ ωραιότερο και πολύ πιο καλά εξοπλισμένο από το Διοικητήριο στο Μοναστήρι.

[...]

Όταν οι Έλληνες κατέλαβαν την Φλώρινα έσκισαν τις φωτογραφίες μου που κρέμονταν στα σχολεία και στο Διοικητήριο. Ο ελληνικός πληθυσμός της Φλώρινας είπε στον Διοικητή. Ο Ταχσίν μπέης ήταν ένας άνθρωπος που αγαπούσε την πατρίδα. Τον εκτιμούσαν όλα τα μιλλέτια. Τότε ο ίδιος προσωπικά ο Έλληνας Διοικητής ξανατράβηξε τις φωτογραφίες τις έβαλε σε κορνίζα και τις κρέμασε στις παλιές τους θέσεις. Όταν το έμαθα προσευχήθηκα και ευχαρίστησα τον Θεό. Την ανθρωπιά και την Δικαιοσύνη την δεχόμαστε πάντα από όπου και αν προέρχονται...²

[...]

Από το 1881, λειτούργησε στην περιοχή της σημερινής Πλατείας Δικαιοσύνης, ανάμεσα στον ποταμό Σακουλέβα και την οδό Μ. Αλεξάνδρου, το Οθωμανικό Διοικητήριο, στο οποίο στεγάζονταν οι διοικητικές, στρατιωτικές, αστυνομικές και δικαστικές αρχές, καθώς και φυλακή³. Σήμερα, στη θέση του Διοικητηρίου βρίσκεται το Δικαστικό Μέγαρο, στο χώρο των τότε φυλακών στεγάζεται το Ειρηνοδικείο και, τέλος, το κτήριο της Χωροφυλακής ή Καρακόλι λειτούργησε και το τηλεγραφείο (σήμερα υφίσταται ως κτίριο στη συμβολή των Μ. Αλεξάνδρου και Αριστοτέλους)⁴.

² Ρουδομέτωφ, Ν. (επιμ). (2009). *Η Τελευταία Οθωμανική Διοίκηση της Μακεδονίας, μέσα από το Ημερολόγιο και το Αρχείο του Τούρκου Αξιωματικού Ταχσίν Ουζέρ, 1899 – 1912*. Καβάλα: Ιστορικό και Λογοτεχνικό Αρχείο Καβάλας.

³ Τσολάκης, Π. (2008). *Οθωμανικά διοικητήρια στον ελλαδικό χώρο (1850-1912)*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press, 165 – 167.

⁴ Ηλιάδου – Τάχου, Σ. (2012). *Συμβολή στα 100χρονα: Η Φλώρινα του 1905-1906 μέσα από το ημερολόγιο του καϊμακάμη της Φλώρινας Ταχσίν Ουζέρ*. Διαθέσιμο στο: <http://florineanews.blogspot.gr/2012/10/100-1905-19061.html> (Ημερομηνία πρόσβασης 27/4/2016).

Το 1863 – 1864, ο κανονισμός «Περί οδών και οικοδομών», δημιουργεί τις απαραίτητες προϋποθέσεις για τη συγκρότηση του αστικού χώρου και τη διαμόρφωση της αρχιτεκτονικής των όψεων των δρόμων της πόλης. Ειδικότερα, επιβάλλονται κανονικά οικοδομικά τετράγωνα και γεωμετρικά οικόπεδα και εκφράζεται με σαφήνεια η πρόθεση της διαπλάτυνσης και της δημιουργίας ενός ενιαίου πλάτους δρόμου, σε όλο το μήκος, σύμφωνα με τα Ευρωπαϊκά πρότυπα. Κατά τον τρόπο αυτό, κάθε πόλη έπρεπε να έχει έναν «φαρδύ δρόμο». Στη Φλώρινα, χαράζεται ένας νέος μεγάλος δρόμος, η σημερινή οδός Μ. Αλεξάνδρου, με πλάτος 12 μέτρων, όπου οργανώνεται το νέο διοικητικό και εμπορικό κέντρο και αρχίζουν να κτίζονται τα δημόσια κτήρια: το διοικητήριο, οι φυλακές, η κατοικία του τούρκου διοικητή, τα οθωμανικά εκπαιδευτήρια, καθώς και το αρχοντικό του Μπέη Αλή Γιουσούφ⁵.

Hasan Tahsin Uzer το 1923⁶

Hasan Tahsin Uzer το 1930⁷

Όλες αυτές οι διαδικασίες επιταχύνονται με την έλευση στην πόλη του Hasan Tahsin Uzer, ο οποίος και αναλαμβάνει ως καϊμακάμης της Φλώρινας. Ο Uzer γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη, το 1878 και ήταν παιδικός φίλος του Mustafa Kemal Atatürk. Σπούδασε πολιτικές επιστήμες και, από το 1897, υπηρέτησε σε διάφορες θέσεις τόσο της οθωμανικής όσο και της τουρκικής, στη συνέχεια, διοίκησης, ανάμεσα σε αυτές και η Φλώρινα. Διατέλεσε, επίσης, βουλευτής του

⁵ Ζαρκάδα Πιστιόλη Χρ. (2003). *Η αρχιτεκτονική της Φλώρινας στην Περίοδο του Μεσοπολέμου*. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ). Σχολή Πολυτεχνική. Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών (αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή), τ. Ι, 173.

⁶ *Hasan Tahsin Uzer*. Διαθέσιμο στο: https://en.wikipedia.org/wiki/Hasan_Tahsin_Uzer (Ημερομηνία πρόσβασης 27/4/2016).

⁷ *Hasan Tahsin Uzer*. Διαθέσιμο στο: https://tr.wikipedia.org/wiki/Hasan_Tahsin_Uzer (Ημερομηνία πρόσβασης 27/4/2016).

Αρταχάν, του Ερζερούμ και του Ικονίου, το 1924, 1927 και 1933 αντίστοιχα. Έλαβε το επώνυμο «Uzer», το 1934, μετά από επιμονή του Kemal Atatürk, ο οποίος και υπέγραψε την μετονομασία του προσωπικά. Πέθανε το 1939 σε ηλικία 61 ετών⁸.

Σύμφωνα στοιχεία που προέρχονται από το προσωπικό του ημερολόγιο, παραμένει στην πόλη της Φλώρινας για 24 μήνες και οι πρώτες αναφορές του για τα έργα ξεκινούν τον Μάιο του 1905, ενώ το συγχαρητήριο τηλεγράφημα του Χιλμή πασά για την αποπεράτωση τους χρονολογείται τον Μάιο του επόμενου χρόνου. Θεωρούμε, λοιπόν, ότι τα δημόσια οθωμανικά κτίρια κατασκευάζονται μέσα σε αυτό το χρονικό διάστημα⁹.

Το δώροφο κτήριο του σημερινού Δικαστικού Μεγάρου επιβάλλεται με τον όγκο του στο «φαρδύ» δρόμο της πόλης, παρά τη μικρή υποχώρηση σε σχέση με τη ρυμοτομική γραμμή, ενώ η παράλληλη πίσω όψη του οριοθετεί τον χώρο της πλατείας Δικαιοσύνης, με το κτήριο των φυλακών σε μικρή απόσταση. Το κτίριο έχει πολλά ανοίγματα, ενώ γωνιόλιθοι στο ισόγειο και ψευδοπαραστάδες στον όροφο τονίζουν τις ακμές των τεσσάρων γωνιακών προεξοχών του κτηρίου. Οριζόντιες διακοσμητικές κορνίζες διαχωρίζουν τους ορόφους. Στην κεντρική πρόσοψη, η αετωματική απόληξη και η πλαισίωσή της με ψευτοπαραστάδες διαμορφώνουν τον άξονα συμμετρίας των ανοιγμάτων του κτηρίου. Η τυπολογία του μεγάρου χαρακτηρίζεται από τη περιμετρική διάταξη των αιθουσών, ενώ παράλληλα προς το εσωτερικό αναπτύσσεται ο διάδρομος επικοινωνίας των χώρων. Στο πλαίσιο «ριζικής ανακαίνισης» του κτηρίου το 1990 – 1991, διατηρήθηκε μόνο το αρχικό κέλυφος με πλήρη ανακατασκευή και επανασχεδιασμό του εσωτερικού χώρου, ο οποίος αποτελεί ανάμνηση της αρχικής τυπολογίας¹⁰.

⁸ Hasan Tahsin Uzer. Διαθέσιμο στο: https://en.wikipedia.org/wiki/Hasan_Tahsin_Uzer (Ημερομηνία πρόσβασης 27/4/2016).

⁹ Ηλιάδου – Τάχου, Σ. (2012). *ό.π.*

¹⁰ Ζαρκάδα Πιστιόλη Χρ. (2003). *Η αρχιτεκτονική της Φλώρινας στην Περίοδο του Μεσοπολέμου*. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ). Σχολή Πολυτεχνική. Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών (αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή), τ. II, 1.

Παλιά Νομαρχία Φλώρινας.
Επίσκεψη του Βασιλιά Αλέξανδρου
(Φεβρουάριος 1918)¹¹.

Παλιά Νομαρχία Φλώρινας.
Επίσκεψη του Πρωθυπουργού Ε.
Βενιζέλου (Αύγουστος 1918)¹².

Ακριβώς δίπλα στο Διοικητήριο, ο Uzer κατασκευάζει την κατοικία του τούρκου διοικητή. Το διώροφο κτίσμα τοποθετείται παράλληλα προς τον δρόμο και με υποχώρηση ως προς την οικοδομική γραμμή για τη δημιουργία προκηπίου. Η τυπολογία της κάτοψης εμφανίζει όλα τα χαρακτηριστικά της αστικής συμμετρικής κατοικίας της εποχής. Η προσθήκη τρίτου ορόφου, το 1938, αλλοίωσε την εξωτερική όψη, καθώς απλοποιήθηκαν τα μορφολογικά στοιχεία και καταργήθηκαν πλήρως τα κλασικιστικά στοιχεία της όψης. Από τη σύνθεση του αρχικού μεγάρου, αναγνωρίζονται μόνο οι πέντε άξονες των ανοιγμάτων.

Παλιά Νομαρχία Φλώρινας. Επίσκεψη του Βασιλιά Αλέξανδρου (Μάρτιος 1918)¹³.

¹¹ Αρχείο Θανάση Βογιατζή. Βογιατζής, Θ. (2013). *Η παλιά Φλώρινα 1912-1970 μέσα από το φωτογραφικό αρχείο του Θανάση Βογιατζή: Ο Βασιλιάς Αλέξανδρος στη Φλώρινα (1918) - Ιστορική αναδρομή*. Διαθέσιμο στο: <http://florineanews.blogspot.gr/2013/11/1912-1970-1918.html> (Ημερομηνία πρόσβασης 27/4/2016).

¹² Ό.π. Βογιατζής, Θ. (2013). *Η παλιά Φλώρινα 1912-1970 μέσα από το φωτογραφικό αρχείο του Θανάση Βογιατζή: Ο Ελευθέριος Βενιζέλος στη Φλώρινα (1918) - Ιστορική αναδρομή*. Διαθέσιμο στο: <http://florineanews.blogspot.gr/2013/12/19121970-1918.html> (Ημερομηνία πρόσβασης 27/4/2016).

Μετά την απελευθέρωση, η Φλώρινα καθώς εντάσσεται στο πλέγμα των νεοελληνικών αστικών κέντρων του βορειοελλαδικού χώρου, αναπτύσσεται και διαμορφώνεται μέσα από τα νέα κοινωνικο-πολιτικά δεδομένα και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που της προσφέρει ο τόπος και ο χώρος. Κατά τον τρόπο αυτό, η αστική κατοικία του τούρκου διοικητή χρησιμοποιείται για να στεγάσει τις υπηρεσίες της Νομαρχίας. Σήμερα στο κτίριο εδρεύουν το Κέντρο Επιμόρφωσης Φλώρινας, καθώς και το Κέντρο Πρόληψης κατά των Ναρκωτικών Ν. Φλώρινας¹⁴.

Οι τουρκικές φυλακές. Σήμερα Ειρηνοδικείο Φλώρινας¹⁵

*Οι τουρκικές φυλακές πρόσοψη (αρχική μορφή)
(σχέδιο Μ. Αναγνωστίδη, Μ. Δούση, Ο. Χατζοπούλου, Μ. Νομικού, 1999)¹⁶*

¹³ Επίσκεψη του Βασιλιά Αλέξανδρου (1918). Διαθέσιμο στο: <http://www.delcampe.net/> (Ημερομηνία πρόσβασης 27/4/2016). Στην επίσκεψη του Βασιλιά Αλέξανδρου το 1918 αναφέρεται η εφημερίδα *ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ*, στο φύλλο της 1^{ης} Φεβρουαρίου 1918: *Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΕΙΣ ΤΟ ΜΕΤΩΠΟΝ-ΓΕΥΜΑ ΠΡΟΣ ΤΙΜΗΝ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ*. Κατόπιν της επισκέψεώς του εις τον Σερβικόν τομέα, η Α.Μ. ο Βασιλεύς κατηθύνθη εις Φλώριναν, όπου τω εγένετο ενθουσιώδης υποδοχή. Εις τον σταθμόν ευρίσκοντο ο κ. Ηλιάκης, ο Νομάρχης κ. Σταματίου, αι δημοτικά αρχαί, τα σωματεία, οι μαθηταί των σχολείων και πλήθος άπειρον. Η πόλις σημαιοστόλιτος και πανηγυρίζουσα, ανέμενε την άφιξιν της Α.Μ. Τον Άνακτα προσεφώνησεν δι' ενθουσιώδους λόγου ο Δήμαρχος Φλωρίνης, ειπών ότι η Δυτ. Μακεδονία είναι υπερήφανος δια την τιμήν της Βασιλικής επισκέψεως και τονίσας ότι όλοι οι Μακεδόνες θα προσέλθουν μετ' ενθουσιασμού υπό τα όπλα. – Η Α.Μ. ηχαρίστησε θερμώς, μεθ' ο κατηθύνθη εις την Νομαρχίαν, όπου εδέχθη τας αρχάς και τους προκρίτους, επιδείξας ζωηρόν ενδιαφέρον δια τας ανάγκας της Δυτ. Μακεδονίας [...]. Όπως παρατίθεται στο Βογιατζής, Θ. (2013). [...] *Ο Βασιλιάς Αλέξανδρος στη Φλώρινα (1918) - Ιστορική αναδρομή*. ό.π.

¹⁴ Ζαρκάδα Πιστιόλη, Χρ. (2003). ό.π., I, 81 & II, 1.

¹⁵ Ό.π., II, 2

¹⁶ Ό.π.

[...]

Η μέρα εκείνη ήταν μέρα γιορτής και μάλιστα πολύ σημαντικής για τη Φλώρινα. Ο στρατιωτικός διοικητής κι αγαπητός φίλος μου Καντρί μπέη έστειλε τάγμα στρατού. Με ομιλίες και δεξιώσεις έγιναν τα εγκαίνια όλων των διευθύνσεων και των σχολείων. Το πιο σημαντικό ήταν να δει κανείς και να παρακολουθήσει τους 50 κρατούμενους και καταδίκους να περνάν από το κολαστήριο της παλιάς φυλακής στην καινούργια φυλακή που ήταν χτισμένη στην άκρη του ποταμού και ήταν όμορφη σαν παράδεισος. Χωρίς να το θέλω, την ώρα που τους έβλεπα έκλαψα. Οι φυλακές σε εμάς είναι ένας θάλαμος θανάτου. Παρουσίασα τις φωτογραφίες που βγάλαμε στον επιθεωρητή πασά. Τις υπέβαλαν και στην Υψηλή Πύλη. Η Υψηλή Πύλη εξέφρασε την εύνοιά της προς το πρόσωπό μου¹⁷.

[...]

Στον ίδιο χώρο της Πλατειάς Δικαιοσύνης, ο Uzer, ταυτόχρονα με τα άλλα οικήματα, χτίζει και τις νέες φυλακές της πόλης. Πρόκειται για ένα ισόγειο κτίσμα, μικρής έκτασης, οι χώροι του οποίου οργανώνονται περιμετρικά από ένα κεντρικό αίθριο. Αριστερά και δεξιά της κεντρικής εισόδου-περάσματος προς το αίθριο, οργανώνονται τα γραφεία της διεύθυνσης των φυλακών. Οι εξωτερικές όψεις χαρακτηρίζονται για την εκλεκτικιστική τους διάθεση, όπου ψευδοπαραστάδες τονίζουν τις ακμές του κτηρίου και οριοθετούν το κεντρικό προεξέχον τμήμα, ενώ γραμμικά διακοσμητικά πλαίσια περιγράφουν τα ορθογωνικά ανοίγματα των παραθύρων της πρόσοψης, καθώς οργανώνονται συμμετρικά αριστερά-δεξιά του τοξωτού ανοίγματος της κεντρικής εισόδου. Το κτίριο, σήμερα, έχει αποκατασταθεί και στεγάζει το Ειρηνοδικείο Φλώρινας¹⁸.

Βιβλιογραφία

Hasan Tahsin Uzer. Διαθέσιμο στο:

¹⁷ Ρουδομέτωφ, Ν. (επιμ). (2009). *ό.π.*

¹⁸ Ζαρκάδα Πιστιόλη Χρ. (2003). *ό.π.*, II, 2.

- https://en.wikipedia.org/wiki/Hasan_Tahsin_Uzer (Ημερομηνία πρόσβασης 27/4/2016).
- Hasan Tahsin Uzer*. Διαθέσιμο στο:
https://tr.wikipedia.org/wiki/Hasan_Tahsin_Uzer (Ημερομηνία πρόσβασης 27/4/2016).
- Αρχείο Θανάση Βογιατζή*.
- Βογιατζής, Θ. (2013). *Η παλιά Φλώρινα 1912–1970 μέσα από το φωτογραφικό αρχείο του Θανάση Βογιατζή: Ο Βασιλιάς Αλέξανδρος στη Φλώρινα (1918) - Ιστορική αναδρομή*. Διαθέσιμο στο:
<http://florineanews.blogspot.gr/2013/11/1912-1970-1918.html>
(Ημερομηνία πρόσβασης 27/4/2016).
- Βογιατζής, Θ. (2013). *Η παλιά Φλώρινα 1912–1970 μέσα από το φωτογραφικό αρχείο του Θανάση Βογιατζή: Ο Ελευθέριος Βενιζέλος στη Φλώρινα (1918) - Ιστορική αναδρομή*. Διαθέσιμο στο:
<http://florineanews.blogspot.gr/2013/12/19121970-1918.html> (Ημερομηνία πρόσβασης 27/4/2016).
- Επίσκεψη του Βασιλιά Αλέξανδρου (1918)*. Διαθέσιμο στο:
<http://www.delcampe.net/> (Ημερομηνία πρόσβασης 27/4/2016).
- Ζαρκάδα Πιστιόλη Χρ. (2003). *Η αρχιτεκτονική της Φλώρινας στην Περίοδο του Μεσοπολέμου*. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ). Σχολή Πολυτεχνική. Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών (αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή), τ. I & II.
- Ηλιάδου – Τάχου, Σ. (2012). *Συμβολή στα 100χρονα: Η Φλώρινα του 1905-1906 μέσα από το ημερολόγιο του καϊμακάμη της Φλώρινας Ταχσίν Ουζέρ*. Διαθέσιμο στο: <http://florineanews.blogspot.gr/2012/10/100-1905-19061.html> (Ημερομηνία πρόσβασης 27/4/2016).
- Ρουδομέτωφ, Ν. (επιμ). (2009). *Η Τελευταία Οθωμανική Διοίκηση της Μακεδονίας, μέσα από το Ημερολόγιο και το Αρχείο του Τούρκου Αξιωματικού Ταχσίν Ουζέρ, 1899 – 1912*. Καβάλα: Ιστορικό και Λογοτεχνικό Αρχείο Καβάλας.
- Τσολάκης, Π. (2008). *Οθωμανικά διοικητήρια στον ελλαδικό χώρο (1850-1912)*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.